

İŞÇİ SINIFININ YENİ-SAĞ POLİTİKALARA EĞİLİMİ: KOCAELİ PIRELLİ LASTİK FABRİKASI ÖRNEĞİ

Demet PARLAR*

GİRİŞ

Keynesyen politikaların ve refah devleti anlayışının tıkanıdığı 20. yüzyılın son çeyreğinde ekonomik, sosyal ve siyasal bir dönüşümün gerekliliği vurgulanır hale gelmiştir. 1974 kriziyle derinleşen bu sürece bulunan çözüm; serbest piyasa anlayışının benimsendiği, sosyal harcamaların kısıldığı, devletin sahip olduğu rollerin küçültülerek salt düzenleyici/denetleyici bir konuma yerleştirilmek istendiği Neo-Liberal bir dönüşümdür.

1970'lerin sonlarından itibaren Yeni-Sağın temsilcileri öncülüğünde dünya konjonktürüne küreselleşme, özelleştirme, devletin küçültülmesi, esnek iş örgütlenmesi olguları nüfuz etmeye başlamıştır. Salt ekonomik bir dönüşümle açıklanamayacak olan bu dönem bireylerin gerek siyasal gerekse sosyal yaşantılarında da etkili olmuş, yüceltilen sağ değerler topluma yayılmaya başlamıştır.

Dünya konjonktürüne paralel olarak; Türkiye'de de benzer olgular 24 Ocak Kararları'nın ardından gelen 1980 askeri darbesiyle gündeme gelmiş; I. ve II. ANAP hükümetleri döneminde de Neo-Liberal politikalara hızla entegre olunmuştur. İhracata dayalı ekonomik büyüme modeliyle uygulanan Neo-Liberal politikalar ekonomik alana hâkim olurken; kırdan kente hızlanan göç dalgası, gecekondulaşma, yoksulluk gibi sorunlar toplumsal yaşamı etkisi altına almıştır.

Söz konusu bu çalışmada, yaklaşık otuz yıldır sürdürülen Neo-Liberal politikaların ve baskılanan sol siyasetin etkisiyle giderek muhafazakârlaşan toplumsal sınıfların, özelde ise işçi sınıfının Kocaeli Pirelli Lastik Fabrikası'nda yapılan saha çalışmasından hareketle sağcılaşma eğilimi incelenecektir.

* Kocaeli Üniversitesi Yüksek Lisans

Kitlesel Üretimden Esnek Üretime: Fordizm - Post-Fordizm

19. yüzyılın son çeyreğinden 1960'lara kadar üretim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucu ortaya çıkan kapitalizmin tekeli evresinde, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra egemen olan üretim ve birikim rejimi Fordizm olarak adlandırılmaktadır. Dar anlamıyla Fordizm; mekanik bir hat üzerinde aşırı işbölümü ve katı olan iş tanımlarına bağlı olarak kafa ile kol emeğinin Taylorist modele uygun biçimde ayrıldığı kitlesel üretime ve kitlesel tüketime dayalı üretim biçimidir.¹ Gramsci'nin yaptığı kapsamlı tanımlamaya göre ise, Amerikanizm ya da Fordizm; muazzam bir hızla hayatın en mahrem alanlarına müdahale ederek kapitalizmdeki "yeni tür çalışma ve üretim sürecine uygun" özgün bir işçi/insan tipi yaratmak amacıyla, yalnızca montaj hattı ile sınırlı kalmayan en büyük kolektif girişimdir.² Fransız Düzenleme Okulu ise, 1945-73 yılları arasında yaşanan kapitalist altın çağın; işgücünün denetim biçimi, tüketim alışkanlıkları, teknolojik bileşim gibi temel niteliklerini birikim rejimi ve düzenleme tarzı bakımından Fordist-Keynesçi sistem içinde değerlendirmeyi mümkün kılmıştır. Fordist-Keynesçi dönem boyunca, yaşam standartları yükselmiş, sınıf mücadelesi kurumsallaşmış, istikrarlı büyüme hızlarına ulaşılmış ve kitle demokrasisi gelişmiştir.³ Bu bağlamda, Fordizm toplumsal sınıflar arasında kurulan denge aracılığıyla işleyen kitlesel ekonomik demokrasi normuna dayanmaktadır.

Niteliği ve niceliği değişen talebin karşılanamaması, tek ve özel amaçlı üretim araçlarının teknolojik değişimin hızına ayak uyduramaması, temelde katı bir yapıya sahip olan Fordist sistemin krizine sebep olmuştur.⁴ Söz konusu bu durum yepyeni bir birikim rejimini ve bununla bağlantılı yeni bir düzenleme tarzını zorunlu kılmıştır. Mandel'in "Uzun Dalgalar Kuramı"nda açıkça ifade ettiği gibi; sermayenin geri dönüşüm oranının azalması sonucunda, artık değer miktarındaki düşüşün birikim rejiminde yarattığı tikanıklık dönemleri üretim sürecinde köklü değişimleri tetiklemektedir.⁵

1 Alırza Saklı, "Kapitalist Gelişme Sürecinde Fordizm ve Post Fordizm", 2007,

<http://www.ses.org.tr/images/dokuman/fordizmpostfordizm.pdf>, (erişim 07.01.2009), s. 3.

2 Antonio Gramsci, Hapishane Defterleri, (çev. Adnan Cemgil), 5. Baskı, İstanbul: Belge yayınları, 2003.

3 David Harvey, The Condition Of Postmodernity: An Enquiry Into The Origins Of Cultural Change, Hoboken: Wiley-Blackwell, 1989, s. 130.

4 Manuel Castells, Enformasyon Çağı, I.Cilt, (Ağ Toplumunun Yükselişi), (çev. Ebru Kılıç), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 211.

5 Ernest Mandel, Kapitalist Gelişimin Uzun Dalgaları, (çev. Doğan Işık), İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1986, s. 27-28.

Post-Fordizm, farklılaşan tüketici talepleriyle ve yeni teknolojiyle uyumlu küçük ölçekli üretime ve nitelikli işgücüne bağlı yeni organizasyon yapısını ve yeni iş sürecini içeren üretim ve birikim rejimidir. Düzenleme Okulu ise Post-Fordizmi; yeni üretici güçlerin otomasyona dayalı emek sürecinde sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda tekrar örgütlenmesini içeren ve sosyal/siyasal etkilere bağlı olan Fordizm'in krizden çıkışına yönelik bir evrim şeklinde tanımlamıştır.⁶ Harvey'in zaman-mekân sıkışması formülasyonuna göre; esneklik karar alma sürecini zaman açısından kısaltırken, iletişim ve ulaşım maliyetlerindeki düşüş bu kararların genişleyen ve çeşitlenen bir mekâna ivedilikle uygulanmasını olanaklı hale getirmiştir.⁷

Firmaların dışarıya iş vermesi, küçük ölçekli işletmelerin oluşturduğu üretim ağı, büyük işletmelerin iş sürecinin bazı aşamalarını taşeronlara yaptırması gibi uygulamalar işgücü piyasasında iki katmanlı bir yapının oluşmasına yol açmıştır. Merkez firmada sosyal ve sendikal haklara, nispi iş güvencesine ve kariyer imkânına sahip olarak yüksek ücretle daha iyi işlerde çalışan işçiler birincil katmanda yer alırken,⁸ çevre firmada yarı zamanlı veya sözleşmeli olarak düşük ücretle kötü koşullarda çalışan işçiler ise ikincil katmanı oluşturmaktadır.⁹ Bu kutuplaşma sınıfsal dayanışmanın parçalanmasıyla atomize hale gelen emeğin pazarlık gücünün, örgütlü hareketinin, tarihsel kazanımlarının ve işçi sınıfının politizasyonunun toplumsal dayanağını ortadan kaldırmaktadır. Esnek üretim sermaye ve emek açısından farklı sonuçlar doğurmaktadır. Sermaye, liberalizasyonun yarattığı koşullar, enformasyon teknolojisinin ve küresel finans ağlarının yardımıyla serbestçe dolaşırken; işgücü hâlâ kurumların, devletlerin ve zenofobinin baskısı altındadır.

Görüldüğü gibi, her değişen üretim ve birikim rejimi yalnızca emek sürecindeki örgütlenmeyi değil; aynı zamanda toplumsal sınıflar arasındaki sosyal ilişkileri de yeniden kurgulamaktadır.¹⁰ Yeni toplumsal ve ekonomik örgütlenme emeğin bireyselleşmesi, yönetimin merkezileşmesi ve piyasaların bağımsızlaşması yoluyla parçalı/bölünmüş bir toplum yaratmaktadır.¹¹ Yürürlükteki Neo-Liberal po-

6 Erol Taymaz, "Kriz ve Teknoloji", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 56-61, 1993, s. 23-24.

7 Harvey, a.g.e., s. 148.

8 Hacer Ansal, "Esnek Üretimde İşçiler ve Sendikalar", *Birleşik Metal-İş Sendikası Bülteni*, <http://members.tripod.com/~metalworkers/yayin/esnek0.htm>, (erişim 25.03.2009).

9 Fuat Ercan ve Şemsa Özer, "Emek Piyasası Teorileri ve Türkiye'de Emek Piyasası Çalışmalarına Eleştirel Bir Bakış", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 86, 2000, s. 45.

10 Tülin Öngen, "Sınıf Mücadelesi Rejimi Olarak Esneklik", '95-'96 *Petrol-İş Yıllığı*, İstanbul: Petrol-İş Yayını, 1997, s. 829.

11 Castells, *Enformasyon Çağı*, s. 357.

litikalar yalnızca ekonomik ve teknik boyutuyla değil, aynı zamanda siyasal ve ideolojik örgütlenmesiyle “kendi için sınıf” niteliğine sahip emeği “kendinde sınıf” biçimine dönüştürerek;¹² çalışma süresinin uzamasına, düşük ücretlerle kötü çalışma koşullarına, sendikasılaşmaya, düşük yaşam standartlarına ve taşeronlaşmaya teslim etmiştir. Bu bağlamda işçi sınıfının bir kesimini yoğun çalışmaya diğer kesimini ise işsizliğe mahkûm eden yedek sanayi ordusunun genişlemesine neden olmaktadır.¹³

Neo-Liberalizm, Yeni-Sağ Siyasi, İktisadi ve Toplumsal Değerler

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde refah devletinin girdiği iktisadi kriz süreci; Sovyetler Birliği’nin dağılması, Almanya’nın birleşmesi, sosyalist fikirlerin zayıflaması, kadınların çalışma hayatına daha fazla katılması, boşanma oranlarının ve tek ebeveynli ailelerin çoğalması gibi değişimlerle at başı gitmiştir.¹⁴

Birbirinden farklı muhafazakâr akımları bünyesinde barındıran Yeni-Sağın temsilcileri ile Neo-Liberal iktisatçılar, devletin sosyal adaleti gerçekleştirmek adına yaptığı sosyal harcamalarla bir yandan bireyleri tembelleğe iterek “bağımlılık kültürü” yarattığı; diğer yandan da eşit yetenekte olmayan bireyleri görece eşit hale getirerek “toplumsal eşitsizliği” bozduğu gerekçesiyle refah politikalarına ve sosyal demokrasiye şiddetle karşı çıkmaktadır.¹⁵ Neo-Liberal iktisatçılara göre, siyasi/iktisadi istikrarın ve kişisel özgürlüklerin tek koruyucusu olan piyasa, yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda ahlaki bir güç olarak tembelleri ve hilekârları cezalandıran, çalışkanları ve girişkenleri ödüllendiren bir kuvvettir.¹⁶ Neo-Liberalizmin önde gelen kuramcılarından Hayek’e göre; sosyal adalet ve toplumsal amaç adına piyasaya müdahale eden devletin bireysel tercihleri kısıtlaması ve bunun toplumun tüm alanına yayılması köleliğe giden yolun anahtarıdır.¹⁷ Jessop’un terminolojisiyle Yeni-Sağ; üretim ilişkilerinde sermayenin lehine düzenlemeleri

12 Marksist terminolojiye göre, sınıfların salt üretim sürecindeki konumlarına göre tanımlanması “kendinde sınıf” anlamına gelirken; “kendi için sınıf” sınıfsal bilince sahip ve nesnel sınıf çıkarlarına dayanarak politik bir nitelik kazanmış olan sınıfsal yapıdır.

13 Karl Marx, Kapital, 1. Cilt, (çev. Alaattin Bilgi), 3. Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 1986, s. 548.

14 Susanne MacGregor, “Refah Devleti ve Neoliberalizm”, Filho ve Johnston (der.), (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), Neoliberalizm içinde, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 238.

15 Lesley Hoggart, “Neoliberalizm, Yeni Sağ ve Cinsel Siyaset”, Filho ve Johnston (der.), (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), Neoliberalizm içinde, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 248.

16 Simon Clarke, “Neoliberal Toplum Kuramı”, Filho ve Johnston (der.), (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), Neoliberalizm içinde, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 93.

17 Friedrich A. Hayek, The Road to Serfdom, 2. Edition, New York: Routledge, 2001, s. 60, 130, 151.

içeren “birikim rejimini” benimseyen Neo-Liberalizmin, devlet politikaları aracılığıyla daha geniş alana yayılmasını hedefleyen “hegemonya projesi” şeklinde değerlendirilmektedir.¹⁸

1980 sonrası Keynesyen Refah Devleti’ne karşı ideolojik tepki olarak ortaya çıkan Neo-Liberal Yeni-Sağ politikalar; ABD ve İngiltere gibi kimi kapitalist ülkelerde seçilmiş ulusal hükümetlerce, Şili gibi geç kapitalistleşmiş kimi ülkelerde ise askeri darbeler yoluyla tüm dünyada hayata geçirilmiştir.¹⁹

Sosyal ve siyasi organizasyonunu kolaylıkla yükselen Neo-Liberal iktisadi değerlere entegre edebilen Yeni-Sağ, toplumsal yapıda da geleneksel çekirdek aileyi özendiren, geleneksel ahlak anlayışını canlandıran ve devlete kutsiyete dayalı mistik bir aidiyet duygusu yükleyen muhafazakâr değerlerin yılmaz savunuculuğunu yapmıştır.²⁰ Boşanma, gebelikten korunma, kürtaj ve eşcinselliğe karşı yürütülen ahlak kampanyalarını siyasetinin merkezine yerleştiren Thatcher; sosyal yardımların evlilik dışı doğum oranını arttırdığı, aileleri parçaladığı, tembelliği ve sahtekârlığı teşvik ettiği gerekçesiyle geleneksel ahlak anlayışının yeniden kurulması gerektiğini ısrarla vurgulamıştır.²¹ İktisadi açıdan Neo-Liberalizme dayanan Thatcherizm; toplumsal alanda ise hükümet eliyle koruduğu aile kurumu aracılığıyla piyasayla uyumlu olan değerlerin ve geleneklerin öteki kuşaklara aktarımını amaçlamıştır.

Türkiye’nin Neo-Liberal Deneyimi, Yeni-Sağ Değerlerin Yükselişi ve Toplumsal Sınıfların Yeni-Sağ Değerlere Eğilimi

1945–75 yılları arasında merkez kapitalist ülkelerde uygulanan Fordist-Keynesçi ekonomik sisteme paralel olarak; diğer geç kapitalistleşmiş çevre ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de yürürlükte olan İthal İkameci Sanayileşme modeli; yetmişli yılların sonlarında etkisini gösteren dış borç krizine iç ve dış dinamiklerin eklenmesiyle önemli tıkanıklarla karşılaşmıştır.

1978–79 döneminde yoğunlaşan iktisadi kriz, emek-sermaye mücadelesini şiddetlendirmiştir. Ayrıca siyasi istikrarsızlık örneği olarak gösterilen 1977–80 yılları arasında beş ayrı hükümetin kurulması, özellikle 1977 1 Mayıs katliamın-

18 Jessop’dan aktaran Aylin Topal, “Küreselleşme Sürecindeki Türkiye’yi Anlamaya Yarayan Bir Anahtar: Yeni Sağ”, *Praksis*, Sayı: 7, 2002, s. 65.

19 Ronaldo Munck, “Neoliberalizm ve Siyaset, Neoliberalizmin Siyaseti”, Filho ve Johnston (der.), (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), *Neoliberalizm içinde*, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 110.

20 Hoggart, a.g.m., s. 249-250.

21 Hoggart, a.g.m., s. 250-252.

dan sonra hızlanan terör gibi sosyal ve siyasal gelişmeler Türkiye'nin son derece ağır koşullar altında, zor bir süreç yaşamasına neden olmuştur.²² Wallerstein'in terminolojisiyle; sonsuz sermaye birikimine dayalı olarak sofistike bir ağ ile birbirine bağlı, yekpare olan "dünya ekonomik sistemi"nde seksenli yıllarda küreselleşme adı altında yaşanan dönüşümle eş zamanlı olarak; bu dünya sisteminin bir parçası olan Türkiye de içine girdiği siyasi ve iktisadi krizi aynı dönüşümün araçlarıyla aşma yolunu seçmiştir. Ülke ekonomilerini tek bir pazara dönüştürerek sermaye birikiminin küresel düzeyde devamını amaçlayan ve yaygın işbölümüne dayalı bir organizma olan dünya sistemindeki bu yapısal dönüşüm sürecini Türkiye;²³ sosyal ve siyasal hayatı baskıcı-faşizan denetimi altına alan 1980 askeri darbesi ve iktisadi yaşamı düzenleyen 24 Ocak yapısal uyum programı çerçevesinde takip etmiştir.

Keyder'in metodolojik yaklaşımına göre; dünya sistemi ve bu sistemin yapısında ortaya çıkan yeni koşullar, ülke düzeyindeki sınıf mücadelesinin ve radikal dönüşümlerin hangi bağlamda ve hangi sınırlar içinde süreceğini belirlemektedir.²⁴ Kısaca özetlenirse, Neo-Liberal küresel kapitalizmin hegemonya projesinde devletin üstlendiği kaynakların yeniden dağılımı işleviyle; sermaye gelirleri üzerindeki vergi yükünün düşürülmesi, kuralsızlaştırılmış bir rant transfer mekanizması ve işgücü piyasasının esnekleşmesi sayesinde elde edilen artık değerın çoğalması amaçlanmaktadır.²⁵

Geçmişin alışkanlıklarından ve inançlarından hızla kopardığı insanın sosyal varlığını, rasyonel bireylerin etkileşimi ve bunun düzenleyicisini ise kendi kendine işleyen serbest piyasa olarak betimleyen sermayenin Neo-Liberal karşı devrim sürecine; Türkiye otoriter bir yönetimin vesayetinde entegre olmuştur. Devletin ve asker-sivil bürokrasinin desteğini arkasına alan sermaye; "hür teşebbüs", "köşeyi dönme", "işini bilme", "serbest piyasa" sloganlarıyla 20. yüzyılın son çeyreğinde yaygınlaşan "Başka alternatif yok", "tarih bitti", "ideolojilerin sonu" iddialarını Türk toplumuna kabul ettirme uğraşına girmiştir.²⁶

22 Can Şafak, "MESS Grevleri (1977-1980)", Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 13, 2007, s. 12-14.

23 Immanuel Wallerstein, . Modern Dünya Sistemi, I. Cilt, (çev: Latif Boyacı), İstanbul: Bakış Yayınları, 2004, s. 359-361.

24 Çağlar Keyder, Türkiye' de Devlet ve Sınıflar, 10. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s. 13.

25 Erinç Yeldan, "Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde Üretim, Birikim ve Bölüşüm İlişkilerine Toplu Bir Bakış", '97-'99 Petrol-İş Yıllığı, İstanbul: Petrol-İş Yayını, 1997/99, s. 292.

26 Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985, 3. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1990, s. 125-126.

Bireylerin kapitalist toplum yapısına entegrasyonu, fiziksel ve zihinsel kapasitelerinin geniş bir zeminde toplumsal denetimini gerektirdiği anlayışıyla, 12 Eylül rejimi resmi ideolojisini "Türk-İslâm sentezi" adı altında biçimlendirmiştir. Sosyalizme karşı bir tepki olarak, muhafazakâr sağ kanat entelektüeller tarafından hazırlanan ve Türk milliyetçiliği ile İslami ilkeler arasında bir bağ kurulmasıyla oluşan Türk-İslâm sentezi; 1983 yılında Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dâhilinde Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan Milli Kültür Raporu'yla devletin resmi politikası haline gelmiştir.²⁷ Pozitivist ve maddeci felsefe öğretilerini reddeden Milli Kültür Raporu doğrultusunda siyasi erk; Althusser'in devletin ideolojik aygıtları olarak kavramlaştırdığı din ve eğitim kurumlarının yanı sıra, toplumun her alanında kitle iletişim araçları vasıtasıyla Türk-İslâm sentezini yaygınlaştırmayı görev edinmiştir. Uluslararası sermayenin Neo-Liberal ideolojisiyle işbirliği içinde olan bu resmi ideoloji; bireyselleşmiş, rekabetçi ve dini değerleri ön plana çıkaran toplumsal yapıya zemin yaratmıştır.

Yeni-Sağın öncülüğünde hayata geçirilen Neo-Liberal karşı devrim; sol ideolojinin tasfiye edildiği, örgütlü ve sendikal mücadelenin yasaklandığı koşullar altında işçi sınıfının maddi ve manevi değerlerinin hızla gerilemesine yol açmıştır.²⁸ Boratav'ın, Neo-Liberal söylemin toplumsal sınıflar tarafından ne ölçüde benimsendiğini ele aldığı ve iktisadi liberalizm, sosyal devlet ve din/kadın üzerine sol ve sağ tavırları içeren soru bataryasından oluşan 1991'deki araştırmasına göre;²⁹

"Kentli hane reislerinde iktisadi konularda en devletçi-müdahaleci (sol) görüşler öncelikle işsizler, daha sonra emekliler ve beyaz yakalılar arasında; en liberal görüşler ise iki işveren grup (küçük burjuvazi ve orta-büyük burjuvazi) arasında yaygınlık kazanmış olduğu gözlenmiştir. Küçük burjuvazi grubu, esnaf/marjinal grupla birlikte "sosyal devlet" anlayışına en karşı olanları oluştururken, yüksek nitelikli, mavi yakalı ve hizmetlerde çalışan ücretliler en "sol" tavırları sergilemektedir. Din-laiklik-kadın sorunlarında ise; en "ilerici" tavırlar yüksek nitelikli ücretliler, emekliler ve orta-büyük burjuvazide; en "tutucu" tavırlar ise mavi yakalılar, esnaf/marjinal ve küçük işveren gruplarda gözlenmektedir. Bu bağlamda kentli pro-

27 Vecihi Timuroğlu, Türk-İslâm Sentezi, Ankara: Başak Yayınları, 1991, s. 91.

28 Boratav, Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985, s. 127.

29 Araştırmada sosyal sınıflar kırsal ve kentsel olarak iki ayrı kategoriye ayrılmıştır. Bu bağlamda örneklemdaki kentsel grupların; %8,7'sini İşsizler, %19,3'ünü Emekliler, %4,6'sını Yüksek Nitelikli Ücretliler, %5,8'ini Beyaz Yakalı Ücretli, %16,9'unu Niteliksiz Hizmet İşçisi, %21,7'sini Mavi Yakalı İşçi, %14,9'unu Esnaf/Marjinaler, %4,3'ünü Küçük işveren ve %3,8'ini Orta/Büyük İşveren oluşturmaktadır. Kırsal sınıfların ise; %6,2'sini Kapitalist çiftçi, %5,3'ünü Zengin Çiftçi, %7,3'ünü Zengin Köylü, %16,1'ini Orta Köylü, %24,5'ini Küçük Köylü, %21,5'ini Yoksul Köylü, %10,7'sini Tarım İşçisi ve %8,4'ünü Rantiye oluşturmaktadır.

letaryanın iktisadi-sosyal konularda ılımlı bir "sol" tavır sergilemesine karşın; din-kadın gibi sosyal konularda en "tutucu" grubu oluşturması dikkat çekicidir."³⁰

Neo-Liberal söylemin ilk on yılına tekabül eden bu araştırmanın yanı sıra, Aktaş'ın toplumsal grupları sağ ve sol değerleri içeren bir sınıf tutum ölçeğine yerleştirdiği çalışmasının sonuçlarına göre; genel olarak Türk toplumunda ekonomik liberalizm, rekabet, gelenek ve statüko anlamında bir sağcılaşma eğilimi gözlenmiştir. Yönetici, işveren ve şef konumundaki sınıflar ölçeğin en sağında yer alırken; işçi sınıfı ise görece ölçeğin solunda kalmıştır. Diğer yandan, işçi sınıfından daha yüksek düzeyde en sol tavrı çiftçiler ve tarım işçileri sergilemiştir.³¹ Her iki çalışmanın sonuçları tarihsel bir perspektifle seçim sonuçlarıyla karşılaştırıldığında, sağcılaşma eğiliminin boyutlarına ve nedenlerine ulaşılmaktadır.

1989-1991 yılları arasında uluslararası Neo-Liberal projenin takipçisi olan ANAP iktidarına karşı muhalefet sosyal demokrat bir parti olan SHP ve merkez sağda yer alan DYP tarafından yürütülmüştür. DYP-SHP koalisyonuna yol açan bu gelişmeler SHP'nin de zayıf tavrıyla DYP öncülüğünde emek aleyhtarı iktisat politikalarını yeniden canlandırmıştır. Mevcut düzen partilerinin giderek küçülmesine karşılık, küreselleşmenin ve hâkim iktisat ideolojisinin açıkça karşısında olan radikal dinci Refah Partisi (RP); 1994 yerel seçimlerinde yakaladığı başarıyı devam ettirerek 1995 genel seçimlerinden birinci parti olarak çıkmıştır. 1996-99 döneminde alınan bu yüksek oy oranının arkasında Refah-Yol döneminde RP'nin uluslararası finans kuruluşlarının onayı olmadan, Neo-Liberalizme dayalı küresel kapitalizmden en çok zararlı çıkan kırsal kesime destek verdiği gözlenmiştir.³² 1995 seçimlerinde; radikal, popülist bir söyleme sahip olan RP çoğunlukla; Neo-Liberal bölüşüm politikalarının fakirleştirdiği kırsal bölgelerdeki ve göçün yoğunlaştığı büyük kentlerin yoksul kesimlerindeki çiftçi, esnaf ve zanaatkarlardan destek almış; buna karşın MHP ise, gelir dağılımının en çok bozulduğu geri kalmış bölgelerin şehir merkezlerindeki kamu işletmelerinde, açtığı iş alanlarının cazibesıyla işsizler ve işçiler tarafından tercih edilmiştir.³³

Sağ ve Sol partilerin iktisat politikaları arasındaki farkın tamamıyla ortadan kalktığı bir ortamda, 1999 seçimlerinde yükselen milliyetçilik dalgasından fayda-

30 Korkut Boratav, İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1995, s. 100.

31 Ahmet S. Aktaş, "Türkiye Örneğinde Sınıf Analizleri ve Sınıf Şemaları", Toplum ve Bilim, Sayı: 90, 2001, s. 221-222.

32 Ahmet Süerdem ve Hasan Kirmanoğlu, "Globalleşmenin Ekonomik Sonuçları ve Türkiye'de Aşırı Sağın Yükselişi", İktisat Dergisi, Sayı: 431, 2002, s. 53.

33 Süerdem ve Kirmanoğlu, a.g.m., s. 54-57.

lanan DSP seçimlerde ilk büyük payı, MHP ise ikinci büyük payı almıştır. Sol tandanlı iki partiden DSP iktidar olurken CHP barajın altında kalmış; Fazilet Partisi (FP)³⁴'nin kırsal kesimdeki oy oranı kentsel kesimdeki oy oranının üzerine çıkar-ken; MHP kent merkezlerindeki oy oranlarını arttırmıştır.³⁵

DSP-MHP-ANAP koalisyonu 1999 depreminin ve 2001 ekonomik krizinin yarattığı konjonktür sonucunda çözülmüş ve 2002 yılında erken seçim kararı alınmıştır. Dünya kapitalizminin kurumsallaşmasının hızlandığı süreçte 2001 ekonomik krizinin gelir dağılımındaki eşitsizliği derinleştirdiği, küçük burjuvaziye mülk-süzleştirdiği, geniş halk kitlelerini yoksullaştırdığı ve işsiz bıraktığı koşullarda toplumsal sınıfların tepkisel tavrı koalisyon partilerini barajın altında bırakmıştır. 2001 yılında kapatılan Fazilet Partisi'nin yenilikçi kanadından oluşan ve seçimlerden kısa bir süre önce kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) 2002 seçimlerinde tek başına iktidar olmuştur. Yalnızca geniş halk kesimlerinin değil aynı zamanda sermaye çevrelerinin ve uluslararası finans kuruluşlarının da desteğini alan AKP; İslami referanslar üzerinden kurduğu cemaatsel bağların yanı sıra geleneksel merkez sağın tabanına sahip çıkarak aynı zamanda 2007 seçimlerinin de mutlak galibi olmuştur.

Kapitalistleşme süreci bu süreçten etkilenen toplumların tarihsel, sosyal ve sembolik anlam dünyalarındaki ve yaşam alanlarındaki hem maddi hem de manevi değerlerin dönüşüm sürecidir.³⁶ Ekonominin politika yapıcılarının üzerinde söz sahibi olmadığı kurullar (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, Özelleştirme Yüksek Kurulu vb.) tarafından yönetildiği 21. yüzyıl Türkiye kapitalizminde;³⁷ piyasa mekanizmasının kontrolü altında olan kitlelere siyaset alanının kapatılmasıyla sermaye, siyaset üzerindeki egemenliğini arttırmıştır.

Türkiye'nin dünya kapitalist ekonomisiyle bütünleşmesinden en çok zararlı çıkan tarım kesiminden sonra ikinci sırada yer alan işçi kesimi arasında 1960'lı yıllarda kök salmaya başlayan ilerici, eşitlikçi ve özgürlükçü sınıf bilinci ve sınıf kültürü gerileyerek; sol siyasi grupların susturulmasıyla birlikte yerini yükselen milliyetçi-muhafazakâr tutum ve değerlere bırakmıştır. Öte yandan, Türkiye kapitalizminin başat aktörlerinden biri olan "küçük burjuvazi" (esnaf ve sanatkârlar) kendi tarihsel sınıf perspektifine göre; büyük sermayenin konumuna yükselerek ulus-

34 Fazilet Partisi (FP), Millî Görüş hareketi'nin Refah Partisi'nin Anayasa mahkemesi tarafından kapatılmasından (1998) sonra İsmail Alptekin başkanlığında kurulan siyasî örgütüdür.

35 Süerdem ve Kirmanoğlu, a.g.m., s. 54.

36 Fuat Ercan, "Daralan Alanda Paslaşmalar: Siyasal Olan ve Siyasal Alan Üzerine Düşünceler", http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=14023, 2007, (erişim 02. 01. 2009).

37 "AKP Üzerine", İktisat Dergisi, Sayı: 483-484, 2007, s. 20.

lararası piyasada rekabet etmek istemesi ve küçük mülkiyetini korumak amacıyla milliyetçi, muhafazakâr ve İslami referanslardan oluşan eklektik değerler sistemini geliştirmiştir. Bu durum ise Yeni-Sağ değerlerin yükselişinde önemli bir rol oynamıştır.³⁸

ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Endüstriyel kapitalizmin gelişmesiyle toplumsal dünyayı anlama, tanımlama ve açıklamada Marksizmin literatüre kazandırdığı sınıf olgusunu geçerli kabul eden bu araştırmanın temel amacı; 20. yüzyılın son çeyreğinde meydana gelen üretim ve birikim rejimindeki değişimin yarattığı yeni işçi tipinin Yeni-Sağ partilerin seçmen kitlesini oluşturduğu hipotezini sınamaktır. Bu bağlamda, üretim sürecinde ortaya çıkan kadrolu ve taşeron statü ayrımı temel alınacaktır. Bu araştırmada, kuramsal çerçevenin çizdiği sınırlar doğrultusunda, Pirelli Lastik Fabrikası'nda istihdam edilen kadrolu ve taşeron işçilerin siyasal davranışlarına ilişkin veriler sunulacaktır.³⁹ Bu yöntemle tek tek bireylerin bilinçlerinin toplumsal yapıyı etkilediği kadar toplumun da bireylerin fikirlerini, davranışlarını etkilediği ön kabulünden hareketle; lastik işçilerinin siyasi tavır ve davranışlarının ekonomik, siyasi, kültürel, sosyal bir dizi değışkene bağlı olarak farklılaştığı varsayımı irdelenecektir.

Maddeci tarih görüşünün temel önermesine göre belli bir sınıf yapısı belirli üretim ilişkilerinden doğar ve en geniş manasıyla sınıf; iktisadi, siyasi, toplumsal eşitsizliklerin ve iktidar ilişkilerinin merkezinde yer alan çok yönlü etmenleri içeren bir kavramdır.⁴⁰ Dolayısıyla, Marksist kuramda sınıf yalnızca ekonomik bir özne değil, aynı zamanda sosyal ve siyasal bir öznedir. Bu bağlamda, sosyal sınıfların birbirleriyle kurdukları hem bağımlılık hem de karşıtlık ilişkisinin dikkate

38 Aktaş, a.g.m., s. 226.

39 Araştırma kapsamında rastsal olarak seçilen 130 kişiye anket uygulanmıştır. Aynı zamanda 50 işçiyile yapılan görüşmelerde yüz yüze mülakat tekniği kullanılmıştır. Ankete katılan kişilerin 69'u kadrolu işçi, 44'ü taşeron işçidir. Fakat örnek kütle içerisinde yer alan 11 usta/operatör, 2 teknisyen, 2 memur ve 2 yöneticinin sayılarının eksikliği nedeniyle kendi kategorilerinde temsil edici nitelikte olmadığından statü ayrımının olduğu tablolara bu statü grupları dâhil edilmemiştir

40 Tülin, Öngen. "Marksist Sınıf Kavramının ve Sınıf Analizinin Ayırt Edici Özellikleri", Türkiye'yi Sınıf Gerçeğiyle Anlamak içinde, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2006, s. 25.

Aynı bilgi için bkz. Korkut Boratav, Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, İstanbul: Gerçek yayınevi, 1991, s. 9.

alınmasının yanı sıra; yine üretim sürecinden kaynaklanan sınıf içi farklılıkların da (kadrolu-taşeron gibi) toplumsal olayların nedenlerinin ve sonuçlarının anlaşılmasına imkân tanıdığı düşüncesi bu araştırmanın metodolojik yaklaşımı açısından önemlidir.

Bu bağlamda söz konusu anket çalışmasının yanıt verebileceği bazı sorular şunlardır: Türkiye’de işçi sınıfı sağcılaşma eğiliminden etkilenmiş midir? Kocaeli Pirelli Lastik Fabrikası özelinde işçi sınıfının sağcılaşma eğilimi incelenebilir mi? İşçi sınıfı arasındaki sağcılaşma eğilimi Pirelli Lastik Fabrikası’ndaki kadrolu ve taşeron işçiler açısından değişiklik gösterir mi? Yeni-Sağ değerlerin işçi sınıfı arasında ne kadar yaygınlık kazandığı lastik işçilerinin siyasal davranışları aracılığıyla tespit edilebilir mi? Üretim ve birikim rejimindeki değişimler lastik işçilerinin siyasal ve toplumsal algısında farklılıklara yol açar mı?

Gözlem ve yüz yüze görüşme tekniğinin kullanıldığı alan araştırmasında veriler, büyük bölümü kapalı uçlu sorulardan oluşan anket formu aracılığıyla elde edilmiştir. Öncelikle bir pilot denemeye sınanan anket formunun hazırlanışında, toplanan verilerin aynı konudaki farklı anketlerle karşılaştırılabilmesine dikkat edilmiştir. Araştırma kapsamında rastsal olarak seçilen 130 kişiye anket uygulanmıştır. Aynı zamanda 50 işçiyle yapılan görüşmelerde yüz yüze mülakat tekniği kullanılmıştır. Ankete katılan kişilerin 69’u kadrolu işçi, 44’ü taşeron işçidir. Fakat örnek kütle içerisinde yer alan 11 usta/operatör, 2 teknisyen, 2 memur ve 2 yöneticinin sayılarının eksikliği nedeniyle kendi kategorilerinde temsil edici nitelikte olmadığından statü ayrımının olduğu tablolara bu statü grupları dâhil edilmemiştir.

1. Siyasal Kimlik

İşçilerin ideolojik konumları politik değer yargılarını, düşüncelerini ve davranışlarını etkileyen önemli unsurlardan biridir. Statü ile ideoloji arasındaki korelasyonun incelendiği Tablo 1’de görüldüğü üzere, kadrolu işçilerin %27,9’u siyasal kimliğini “sosyal demokrat”, %17,6’sı “milliyetçi” ve “muhafazakâr/gelenekçi” olarak adlandırırken; taşeron işçilerin büyük çoğunluğu (%40,5) kendini milliyetçi olarak tanımlamıştır.⁴¹ Kadrolu işçilerin tamamına yakını kendisini ideolojik ko-

41 Bu bağlamda, metal işkolunda DİSK bünyesinde faaliyet gösteren Birleşik Metal İşçileri Sendikası tarafından Ekim 2008’de yapılan üye kimlik araştırmasında siyasal kimlikle ilgili yöneltilen soruya, işçilerin %43’lük çoğunluğunun milliyetçi/muhafazakâr ve %15’inin sosyal demokrat olarak cevap vermesi; genel olarak Türkiye’deki işçi sınıfı içerisindeki artan sağcılaşma eğilimine örnek teşkil etmekte ve araştırmamızın kapsamındaki taşeron işçilerin tutumlarıyla benzerlik göstermektedir.

Birleşik Metal-İş Sendikası, Üye Kimlik Araştırması, İstanbul: Anka Matbaacılık, 2008, s. 56.

Tablo 1 : Statü ve Siyasal Kimliğe Göre Dağılım

Statü	Siyasal Kimlik																			
	Kemalist		Sosyal Demokrat		Sosyalist		Ülkücü		Milliyetçi		Liberal		Dindar/ Mukaddesatçı		Muhafazakâr/ Gelenekçi		Hiçbiri		Toplam	
	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%
Kadrolu	7	10,3	19	27,9	4	5,9	7	10,3	12	17,6	3	4,4	1	1,5	12	17,6	3	4,4	68	100
Taşeron	5	11,9	2	4,8	1	2,4	1	2,4	17	40,5	0	0	3	7,1	5	11,9	8	19	42	100
Toplam	1	10,9	21	19,1	5	4,5	8	7,3	29	26,4	3	2,7	4	3,6	17	15,5	11	10	110	100

*Kş: kişi

numu itibarıyla mevcut kategorilerden herhangi birine dâhil ederken; taşeron işçilerin %19'luk bir çoğunluğunun hiçbir kategoriye tercih etmemesi, siyaseten kararsız oluşlarının bir göstergesi niteliğindedir.

Modernitenin yapısal dönüşüme uğradığı, Post-Fordist üretim rejimiyle sermayenin birikim sürecine devam edilen, işçi sınıfının devrimci mücadelesini esas alan sosyalizmin ve toplumsal sınıfların uzlaşısına dayalı sosyal devletin işlevsiz kaldığı; tüketimin bir yaşam biçimi haline dönüştüğü ve bireyler üzerinde panoptik⁴² denetim mekanizmasının kurulduğu küreselleşme çağında; milliyetçilik ideolojisi yeniden üretilmektedir.⁴³ Farklılık söylemiyle ayrılaştırılan toplumlar, kültürler ve bireyler arasındaki iletişimin ve etkileşimin çok hızlıca yaşandığı kapitalizmin küreselleşme çağında artan risklere, güvensizliğe ve güvencesizliğe karşı; kendini korumak, gündelik yaşamını biçimlendirmek için özellikle genç taşeron işçilerin milliyetçilik ideolojisine başvurduğu yorumunda bulunulabilir.

Diğer yandan, Fordist üretim rejiminde biçimlenen ve tüm toplumsal sınıflar arasında gelir, hak ve özgürlükler açısından eşitlik tahayyülü kuran sosyal demokrat kimliğin; işçilik deneyimi ve yaşı nedeniyle zamansal-mekânsal bakımdan refah devleti/uzlaşma dönemini tecrübe eden kadrolu işçiler arasında

42 bkz. Jeremy Bentham'ın kavramsallaştırdığı panoptik olgusu, gözetleyiciyi görmeden sürekli olarak görüldüğünü bilmek anlamına gelmektedir.

43 TESEV Raporu, "Milletin Bölünmez Bütünlüğü, Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçik(ler)", <http://www.tesev.org.tr.>, (erişim 10.02.2009), s.26-27.

Tablo 2: Siyasal Kimliğe ve Siyasal Tercihe Göre Dağılım

Dünya Görüşü	2007 Seçimlerinde Oy Verilen Parti														Toplam			
	AKP		CHP		MHP		DP		GP		SP		Diğer		Oy Kullanmadı			
	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%		
Kemalist	1	7,7	9	69,2	1	7,7	0	0	1	7,7	0	0	0	0	1	7,7	13	100
Sosyal Demokrat	2	7,4	19	70,4	1	3,7	0	0	1	3,7	1	3,7	3	11,1	0	0	27	100
Sosyalist	0	0	5	83,3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	16,7	6	100
Ülkücü	0	0	0	0	10	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	100
Milliyetçi	12	37,5	2	6,3	5	15,6	4	12,5	2	6,3	2	6,3	0	0	5	15,6	32	100
Liberal	2	50	2	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	100
Dindar /Mukaddesatçı	3	75	0	0	0	0	0	0	0	0	1	25	0	0	0	0	4	100
Muhafazakâr / Gelenekçi	11	55	1	5	2	10	1	5	0	0	3	15	0	0	2	10	20	100
Hiçbiri	6	54,5	1	9,1	1	9,1	0	0	0	0	0	0	0	0	3	27,3	11	100
Toplam	37	29,1	39	30,7	20	15,7	5	3,9	4	3,1	7	5,5	3	2,3	12	9,4	127	100

yaygınlık kazanması anlaşılabilir bir durum olarak kabul edilmektedir.

İşçilerin siyasi kimlikler ile siyasal tercihleri arasında bağlantı kuran Tablo 2'ye göre, Kemalistlerin %69,2'si, sosyal demokratların %70,4'ü ve sosyalistlerin %83,3'ü 2007 seçimlerinde CHP'ye oy verirken; milliyetçilerin %37,5'i, muhafazakâr/gelenekçilerin %55'i, dindar/mukaddesatçıların %75'i ve kendisini hiçbir yerde konumlandırmayan kararsızların %54,5'i AKP lehine oy kullanmıştır. Ayrıca ülkücülerin tamamı iktidarı ele geçirmeyi ve kullanmayı milliyetçi nedenlerle meşrulaştıran siyasi bir parti olan MHP'yi tercih ederken; bu oranın kendisini milliyetçi olarak adlandıran işçilerde düşmesi, yeniden tanımlanan milliyetçilik söylemiyle ilişkilendirilebilir (bkz. Tablo 2). Öte yandan 90'lı yıllarda belirginleşen ulusalcı, laik ve sekter bir siyasi söylemle 2001 krizinin ardından çöken merkez sağ partilerin tabanından da oy alma gayretine rağmen büyük olasılıkla sahip olduğu sosyal demokrat geçmiş nedeniyle; CHP'ye oy veren işçiler çoğunlukla kendilerini sosyal demokrat, Kemalist ve sosyalist olarak adlandırdığı ifade edile-

bilir. Kökleri milli görüş geleneğine dayanan ve muhafazakâr-demokrat bir parti olan AKP'yi tercih eden işçilerin ise; büyük bölümü, parti kimliğiyle örtüşen bir biçimde kendini muhafazakâr veya milliyetçi olarak tanımlamaktadır.

2. Siyasal Parti Tercihleri

Dünya Değerler Anketi'nin Türkiye sonuçlarına göre; Türk toplumunda 1990-1995 yılları arasında mülkiyet, rekabet, statüko, piyasa gibi temel ayrımlar üzerine kurulmuş olan sağ-sol cetvelinin merkezinin giderek sağa doğru kaydığı yargısına ulaşılmıştır.⁴⁴ Buna ek olarak, Aktaş'ın bu verileri toplumsal sınıflar açısından incelediği çalışmasında; işverenler, yöneticiler ve yüksek nitelikli çalışanlarda sağ değerlerin yüksekliği gözlenirken; çiftçilerin ve işçilerin cetvelin solunda yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.⁴⁵ Tüm toplumsal sınıflar açısından gözlenen bu sağcılaşma eğiliminin işçi sınıfı üzerindeki etkisi siyasal parti tercihleri üzerinden incelenmek istenmiştir. Bu nedenle, temelde araştırmanın 2007 genel seçimlerini konu edinmesine karşın; oy verme davranışı üzerindeki süreklilikleri ve kopuşları gözlemleyebilmek için işçilere son üç genel seçimde hangi partiyi tercih ettiği sorulmuştur.

1999 seçimlerinde siyasal tercihte bulunanlara bakıldığında kadrolu işçiler ilk sırada %32,7'lik çoğunlukla CHP'yi, ikinci olarak ise %23,6'lık oranla MHP'yi tercih etmişken; taşeron işçilerin %30,7'si CHP'ye, %23'ü FP'ye oy vermiştir (bkz. Tablo 3).

Türkiye genelinde 1999 seçimlerinde DSP'nin oy oranı %22,1, MHP'nin %17,9, FP'nin %15,4, CHP'nin ise %8,7 iken; Kocaeli'nde DSP'nin oy oranı %22,9 ile Türkiye ortalamasıyla benzerlik arz etmesine karşın, FP'nin (%22,7) ve CHP'nin (%10,0) oyları Türkiye genelinin üzerindedir.⁴⁶ Tablo 3'teki bulgular doğrultusunda, 1999 seçimlerinde Kocaeli genelinden farklı olarak lastik işçileri DSP yerine CHP'ye yönelmiştir. FP'ye verilen oylar ise Kocaeli genelisiyle uyumludur. 1999 seçimlerinde Kocaeli genelinde lastik işçileri CHP'nin ve FP'nin oylarını arttıran bir sosyal grup olarak tanımlanabilir.

44 Yılmaz Esmer, Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler, İstanbul: TESEV Yayınları, 1999, s. 56-58.

45 Aktaş, a.g.m., s. 219-222.

46 Belgenet, "1999 Türkiye Genel Seçim Sonuçları", http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=13, (erişim 22.02.2009).

Tablo 3: Statü ve 1999 Seçimlerinde Verilen Oylara Göre Dağılım

1999 Seçimleri		MHP		FP		ANAP		DYP		CHP		Toplam	
Statü		Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
Kadrolu işçi		10	18,1	13	23,6	6	10,9	4	7,2	18	32,7	55	100
Taşeron işçi		4	15,3	4	15,3	6	23	2	7,6	8	30,7	26	100
Toplam		14	17,2	17	20,9	12	14,8	6	7,4	26	32	81	100

Tablo 4: Statü ve 2002 Seçimlerinde Verilen Oylara Göre Dağılım

2002 Seçimleri		AKP		CHP		DYP		MHP		ANAP		SP		DSP		Diğer		Toplam	
Statü		Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
Kadrolu işçi		12	20,3	26	44,1	2	3,3	10	16,9	1	1,6	2	3,3	5	8,4	1	1,6	59	100
Taşeron işçi		12	42,8	7	25	1	3,5	4	14	1	3,5	1	3,5	1	3,5	1	3,5	28	100
Toplam		24	27,5	33	38	3	3,4	14	16	2	2,2	3	3,4	6	6,8	2	2,2	87	100

Oy verme davranışında bulunan 59 kadrolu işçi arasında CHP oy oranını yükseltirken (%44,1); Fazilet Partisi'nin halefi olan Saadet Partisi'nin oylarında yaklaşık 10 puanlık ciddi bir düşüş fark edilmektedir. Buna karşın, yalnızca siyasal tercihte bulunan taşeron işçiler göz önüne alındığında, siyasi hayatına yeni başlayan AKP %42,8'lik bir oranla taşeron işçilerden ilk sırada oy almışken; kadroluların %20,3'ü 2002 seçimlerinde AKP'yi desteklemiştir (bkz. Tablo 4). Bu dağılım, 1999 seçimlerinde MHP tabanındaki kadrolu işçilerin ve SP ile CHP tabanındaki taşeron işçilerin önemli bir kısmının AKP'ye kaydığı şeklinde açıklanabilir.

2002 seçim sonuçlarına göre, Türkiye genelinde AKP'nin oy oranı %34,4, CHP'nin %19,4, MHP'nin %8,3 ve SP'nin %2,4'dur. İl bazındaki sonuçlar incelendiğinde; Kocaeli'nde AKP %42,8, CHP %18,6, MHP %6 ve SP %6,1 seviyesinde oy almıştır.⁴⁷ Tablo 4'ten de anlaşılacağı üzere, taşeron işçilerin Kocaeli'nde Türkiye seviyesinin üzerinde olan AKP oylarını yükselten sosyal ta-

Tablo 5: Statü ve 2007 Seçimlerinde Verilen Oylara Göre Dağılım

Statü	AKP		CHP		MHP		DP		GP		SP		Diğer		Toplam	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
Kadrolu işçi	15	24,7	27	43,5	11	17,7	4	6,4	1	1,6	3	4,8	1	1,6	62	100
Taşeron işçi	19	48,7	8	20,5	6	15,3	1	2,5	3	7,6	2	5,1	0	0	39	100
Toplam	34	33,6	35	34,6	17	16,8	5	4,9	4	3,9	5	4,9	1	0,9	101	100

bakalardan biri olmuş olduğu tahmin edilebilir.

2002 seçim sonuçları 1999 seçimleriyle karşılaştırıldığında, kadrolu işçiler arasındaki DSP oylarının bir bölümünün CHP'ye kaydığı; taşeron işçilerde ise CHP ve DSP oylarında gözlenen çarpıcı düşüş nedeniyle, DSP oylarının önemli bir kısmının AKP'ye gittiği değerlendirilebilir.

2007 seçimlerinde sandığa giden 62 kadrolu işçinin %43,5'i CHP, %24,7'si AKP ve %17,7'si MHP lehine oy vermişken; politik tercihte bulunan 39 taşeron işçinin %48,7'si AKP'yi, %20,5'i CHP'yi ve %15,3'i MHP'yi tercih etmiştir⁴⁸ (bkz. Tablo 5). Bir önceki seçim verilerine göre, AKP kadrolu ve taşeron işçiler içerisindeki oy miktarını bir miktar artırmıştır. DSP oylarının CHP'ye gitmesiyle CHP'nin kadrolu işçiler arasındaki oy oranını korumasına karşın; taşeronlarda bu oran %20,5 seviyesine gerilemiştir.

2007 seçimlerinde AKP'nin Türkiye genelindeki oy oranı %46,5, CHP'nin %20,8, MHP'nin %14,2'dir. Kadrolu işçiler içerisinde CHP oylarının fazlalığına rağmen Kocaeli genelinde CHP %19,3'lük, MHP %10,4'lük oy miktarına sahiptir. Öte yandan, diğer seçimlerde olduğu gibi AKP'nin oy oranı %49,2'yle Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir.⁴⁹

Pirelli lastik işçilerinin üç genel seçimdeki siyasi parti tercihleri dikkate alındığında; kadrolu ve taşeron işçilerin siyasal davranışlarındaki farklılık manidardır. Korporatist yapının içinde yer alan, daha deneyimli,

47 Belgenet, "2002 Türkiye Genel Seçim Sonuçları", http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=14, (erişim 22.02.2009).

48 Öte yandan, Pirelli lastik işçilerinin 22 Temmuz genel seçimlerindeki siyasal tercihleri metal işçileriyle kıyaslandığında; metal işçilerinin %35,8'inin AKP'ye, %28,8'inin CHP'ye ve %23,3'ünün MHP'ye oy verdiği gözlenmiştir. Birleşik Metal-İş, s. 58.

49 Belgenet, "2007 Türkiye Genel Seçim Sonuçları", http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=15, (erişim 22.02.2009).

örgütlü olan ve orta sınıflaşma eğilimi sergileyen kadrolu işçilerin genel olarak istikrarlı bir biçimde CHP'ye oy vermesine karşın; piyasalaşma sürecine uygun olarak işgücünü parçalayan, sendikasıztıran esnek üretim ve birikim rejiminde işçileşen taşeronların önemli bir bölümü AKP'nin seçmen kitlesini oluşturmaktadır. Taşeron işçilerin seçimlerde çoğunlukla siyasi yelpazenin sağında yer alan AKP lehine oy vermesi, Türk kamuoyunda gözlenen sağcılaşma eğiliminin taşeron işçiler açısından da doğrulandığı biçiminde değerlendirilebilir. Öte yandan, her üç genel seçimde benzer oranlarda görece daha solda yer alan CHP'nin oylarının kadrolu işçiler arasında fazla oluşu; kadrolu işçilerin sağ partilere rağbet etmediği şeklinde yorumlanabilir.

Esnek emek piyasasının fabrikayı mekânsal boyutta dönüştürmesi sonucunda işgücünde oluşan kadrolu-taşeron statü ayrımı hangi nedenlerle siyasal davranışta bir farklılık yaratmaktadır? Bu sorunun yanıtını değışen üretim rejimlerinin yarattığı işçi tipolojisinde aramak anlamlı olacaktır. Kitlesel üretimin yanı sıra, yüksek ücret politikalarıyla kitlesel tüketimi de destekleyen Fordist üretim stratejisine dayalı korporatist yapının bileşeni sayılabilecek lastik-iş sendikasının üye tabanını oluşturan kadrolu işçilerin; kendi orta sınıf dünyalarına tehdit olarak algıladıkları AKP'ye karşı, CHP ile bir pakt içinde oldukları söylenebilir. Uygulamadaki Neo-Liberal iktisat politikaları ile Fordizmin özelleştirme, esnekleştirme ve piyasalaştırma uygulamaları aracılığıyla Post-Fordist birikim rejimine dönüşmesi ve sendikaların temsil alanının kısıtlanması karşısında çözüm üretmeyen lastik-iş örgütlenmesinin sergilediği kapalı cemaat özelliği ile CHP'nin laiklik üzerine kurulu, statükocu söyleminin örtüşmesinin böyle bir işbirliğine yol açtığı ifade edilebilir.⁵⁰ Sermayenin programına uygun olarak; sıcak para, yüksek faiz ve özelleştirmeye dayalı olan bir ekonomik modeli benimseyen AKP'nin,⁵¹ kurduğu patronaj ilişkileri sayesinde de mağdur ve muhtaç kesimlere yönelik "hayırsever sosyal politika" anlayışını geliştirmesi;⁵² işsizlik ve yoksullaşma tehlikesi karşısında taşeron işçilerin AKP'yi çözüm olarak görmesine yol açtığı söylenebilir.

50 Oğuz Topak, "Türkiye Sendikal Hareketi, Enternasyonalizm ve Milliyetçilik", 3. Sınıf Çalışmaları Sempozyumu Türkiye İşçi Sınıfı ve Emek Hareketi Küreselleşiyor mu? içinde, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2008, s. 110-112.

51 Nazif Ekzen, "AKP İktisat Politikaları: 2002-2007", Uzel ve Duru (der.), AKP Kitabı içinde, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2009, s. 473-474.

52 Güven Bakırezer ve Yücel Demirer, "AK Parti'nin Sosyal Siyaseti", Uzel ve Duru (der.), AKP Kitabı içinde, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2009, s. 173; Ümit Kurt, "AKP'nin '(a)Sosyal' Sosyal Politikası", Radikal, 13.01.2008.

Tablo 6: Statü ve Sosyal Yardımı Destekleme Konumlarına Göre Dağılım

Sosyal Yardımı Desteliyor musunuz?						
Statü	Evet		Hayır		Toplam	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
Kadrolu işçi	10	14,7	58	85,3	68	100
Taşeron İşçi	14	33,3	28	66,7	42	100
Toplam	24	21,8	86	78,2	110	100

“Yedi yıllık iktidarı boyunca IMF/DB programına uygun olarak Türkiye’yi Neo-Liberal bir dünya ile bütünleştirmek için sermayenin hegemonyasını işçi sınıfı üzerinde kurmuş olan toplumsal ve siyasal bir hareket olarak AKP; geliştirdiği hayırsever sosyal politika aracılığıyla taşeron işçilerden destek almaktadır.”⁵³ Bu hipotezi sınamak amacıyla işçilere sosyal yardımlar hakkında bazı sorular sorulmuştur. İşçilere öncelikle “siyasi partilerin seçimler sırasında birtakım sosyal yardımda bulunmalarını destekliyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 6’da görüleceği gibi, genelde kadrolu ve taşeron işçilerin seçim dönemlerindeki sosyal yardıma karşı çıkmasına rağmen, taşeron işçiler kadrolulara oranla daha yüksek düzeyde sosyal yardıma taraftardır (%33,3’e karşılık %14,7).

Tablo 7: Statü ve Sosyal Yardımda Bulunulmasına Göre Dağılım

Sosyal Yardımda Bulunuldu mu?						
Statü	Evet		Hayır		Toplam	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
Kadrolu işçi	15	22,1	53	77,9	68	100
Taşeron İşçi	19	45,2	23	54,8	42	100
Toplam	34	30,9	76	69,1	110	100

Bu sorunun ardından yöneltilen “herhangi bir parti size veya çevrenizdekilere sosyal yardımda bulundu mu?” sorusuna, kadrolu işçilerin %22,1’i evet yanıtı verirken; taşeronlarda bu oran %45,2’ye yükselmektedir (bkz. Tablo 7).

Tablo 6 ve 7 birlikte ele alındığında, genel olarak işçilerin seçim dönemlerinde yapılan yardımları reddetmesine karşılık; kendisine veya çevresindekilere sosyal yardım yapılanların oranının taşeron işçilerde daha yüksek olması, başka nedenlerin yanı sıra Tablo 5’e göre çoğunlukla taşeronlardan oy alan AKP’nin ce-

53 “AKP Üzerine”, s. 3-7.

Tablo 8: Statü ve Oy Tercihini Etkileyen Faktöre Göre Dağılım

Statü	Aile Bireyleri		İş Arkadaşlarını		Hemşerilerini		Görüşlerine Önem Verdiğim Kişiler		Televizyon, Gazete...		Partilerin Seçim Kampanyaları		Hiçbiri		Toplam	
	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%
	Kadrolu işçi	8	11,6	0	0	1	1,4	15	21,7	1	1,4	2	2,9	42	60,9	69
Taşeron işçi	5	11,4	1	2,3	0	0	5	11,4	1	2,3	3	6,8	29	65,9	44	100
Toplam	13	11,5	1	0,9	1	0,9	20	17,7	2	1,8	5	4,4	71	62,8	113	100

maat ilişkilerine dayalı olarak kurduğu yardımlaşma ağının da bu işçiler arasındaki siyasal rızayı ürettiği hipotezini doğrular niteliktedir.

İdris Küçükömer'e göre politika, kaynak yaratma ve bu kaynağı yandaşlarına aktarma amacı güden siyasal organizasyonlar tarafından yapılmaktadır. Bu anlamda, güç ve çıkar kapısı olarak algılanan devletin olanaklarıyla kendisine sağlanan kısa vadeli faydanın taşeron işçiler üzerindeki etkisi, Türk seçmen davranışıyla ilişkilendirilebilir.

3. Siyasi Tercih Etkileyen Unsurlar

Siyasal katılma eyleminin bireysel bir tercih olmasının yanı sıra; Türk kamuoyunda aile, hemşeri, iş ve arkadaş çevreleri gibi faktörlerin siyasal tavır ve davranışlar üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğundan hareketle bu faktörlerin işçiler arasındaki yansımaları üzerinde durulmuştur. Buna göre; işçilere yöneltilen "oy tercihinizi etkileyen en önemli unsur nedir?" sorusuna, kadrolu işçilerin %60,9'luk çoğunluğu "hiçbiri" yanıtını verirken; %21,7'si görüşlerine önem verilen kişilerin, %11,6'sı ailenin siyasal tercih üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan, taşeron işçilerin ise %65,9'u bu faktörlerin "hiçbirinin" belirleyici olmadığını ifade ederken, %11,4'ü "aile bireyleri" seçeneğini işaretlemiştir (bkz. Tablo 8).

En geniş manası ile siyaset, bireylerin nesnel konuları üzerinden yaşam alanlarına ait fikir ve beklentileri ifade etmesi ve hayatı dönüştürme faaliyeti olarak tanımlanabilir.⁵⁴ Güç-çıkarcı birlikteliğine dayalı siyasal alana daha çok se-

54 Ercan, "Daralan Alanda Paslaşmalar: Siyasal Olan ve Siyasal Alan Üzerine Düşünceler".

Tablo 9: Statü ve En Önemli Soruna İlişkin Dağılım

Statü	Sağlık		Geçim Sıkıntısı		Başörtüsü		Terör Sorunu/ Ulusal güvenlik		İşsizlik		Eğitim		Rüşvet/ Yolsuzluk		Yoksulluk		Toplam	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
	Kadrolu işçi	3	4,5	22	33,3	0	0	21	31,8	9	13,6	7	10,6	1	1,5	4	6	67
Taşeron işçi	5	11,9	13	31	3	7,1	9	21,4	7	16,7	2	4,8	2	4,8	1	2,4	42	100
Toplam	8	7,3	35	32,1	3	2,8	30	27,5	16	14,7	9	8,3	3	2,8	5	4,6	109	100

çim yoluyla katılan birey ise, oy verirken zihniyet alanını meşgul eden sorunların çözümünü desteklediği partiden beklemektedir. Önemsenen ülke sorunlarının oy verme davranışı üzerindeki doğrudan etkisi göz önünde bulundurulduğunda; işçilerden "2007 seçimlerinde oy verdiğiniz partinin öncelikli çözmesi gereken ilk mesele hangisidir?" sorusuna cevap vermeleri istenmiştir.

Tablo 9'da görüleceği gibi, başörtüsünden işsizliğe kadar geniş bir skalada sıralanan siyasi ve iktisadi konular içerisinde hem kadrolu (%33,3) hem de taşeron işçiler (%31) öncelikli çözülmesi gereken sorunun "geçim sıkıntısı" olduğu hususunda görüş birliğine varmıştır. Bu veriler, tercih ettiği partiden temelde iktisadi sıkıntılarının giderilmesini bekleyen işçilerin, aynı zamanda seçim döneminde Güneydoğu'da sıkça karşılaşılan şehit cenazelerinin de etkisiyle "terör/ulusal güvenlik" konusunu gündemlerine aldıklarını göstermektedir.⁵⁵ Kısaca özetlenecek olursa, kadrolu işçilerin taşeronlara kıyasla terör sorununu daha çok önemsemesine karşın; taşeron işçilerin işsizlik, sağlık gibi sorunlara ilaveten başörtüsü konusuna daha fazla ilgi duyduğu söylenebilir.

AKP'ye oy verenlerin %37,8'i çözülmesi gereken en önemli sorunu geçim sıkıntısı olarak ifade ederken; bu oran CHP'lilerde %28,9'a düşmektedir. Bunun yanı sıra, AKP'yi tercih edenlerin %10,8'i en önemli sorunu işsizlik olarak tanımlarken; bu oran CHP'lilerde %23,7'ye yükselmektedir (bkz. Tablo 10). Bu dağılıma göre, AKP'ye oy veren taşeron işçilerin düşük gelirli olduğu göz önüne alındığında en önemli sorunu geçim sıkıntısı olarak dile getirme-

55 Birleşik Metal-İş'in üye kimlik araştırmasında da kullanılan aynı soruya metal işçilerinin %34,4'ü terör/anarşi, %21,6'sı hayat pahalılığı yanıtını vermiştir. Birleşik Metal-İş, s. 55.

Tablo 10: Siyasal Tercih ve En Önemli Soruna İlişkin Dağılım

Partiler	Oy Verilen Partinin Çözmesi Gereken En Önemli Sorun																			
	Sağlık		Geçim Sıkıntısı		Başörtüsü		Terör/ulusal güvenlik		İşsizlik		Eğitim		Yolsuzluk/Rüşvet		Yoksulluk		Oy kullanmadı		Toplam	
	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%	Kş	%
AKP	2	5,4	14	37,8	3	8,1	8	21,6	4	10,8	3	8,1	1	2,7	2	5,4	0	0	37	100
CHP	4	10,5	11	28,9	1	2,6	8	21,1	9	23,7	3	7,9	0	0	2	5,3	0	0	38	100
MHP	1	5	2	10	0	0	13	65	2	10	1	5	1	5	0	0	0	0	20	100
DP	0	0	1	20	0	0	3	60	1	20	0	0	0	0	0	0	0	0	5	100
GP	1	25	1	25	0	0	0	0	0	0	1	25	0	0	1	25	0	0	4	100
SP	0	0	4	57,1	0	0	2	28,6	0	0	0	0	1	14,3	0	0	0	0	7	100
HYP	0	0	0	0	0	0	2	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	100
ÖDP	0	0	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	100
Oy Kullanmadım	1	9,1	6	54,5	0	0	0	0	1	9,1	2	18,2	0	0	0	0	1	9,1	11	100
Toplam	9	7,2	39	31,2	4	3,2	37	29,6	17	13,6	10	8	3	2,4	5	4	1	0,8	125	100

leri anlamlı bulunmuştur. Öte yandan CHP'ye oy veren kadrolu işçilerin yüksek geliri olması geçim sıkıntısından ziyade işsizliği önemli bir tehdit olarak algılamaları dikkate değerdir.

Ayrıca işçilerin geçim sıkıntısının çözümü açısından AKP'yi daha yetkin bulduğu söylenebilir. Parti programında, devletin düzenleyici ve denetleyici bir rol üstlendiği serbest piyasa ekonomisini, uluslararası sermayeyle bütünleşmeyi ve özelleştirmeyi destekleyen argümanlara yer vermesine karşın; AKP'nin yoksulluğu önlemek için modernist bir kavram olarak "kalkınma" ve İslami bir değer olarak "adalet" üzerinden geliştirdiği dil ile küresel kapitalizmin mağduru olan işçi sınıfından oy alabildiği sonucuna ulaşılabilir.

Oy verdikleri partiden beklentilerini incelemek amacıyla işçilerin, "2007 seçimlerinde desteklediğiniz partide göz önünde bulundurduğunuz en önemli unsur nedir?" sorusunu yanıtlamaları talep edilmiştir. Tablo 11'deki bulgular özetlenecek olursa, %21,6'lık

Tablo 11: Siyasi Tercihlere ve Tercihlerdeki En Önemli Sebeye Göre Dağılım

2007 Seçimlerinde Oy Verilen Parti		AKP		CHP		MHP		DP		GP		SP		Diğer		Toplam			
En Önemli Unsur	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	
İşsizliği Azaltılmasına İnanmış Olmam	8	21,6	7	17,5	2	10	1	16,7	3	75	1	14,3	0	0	22	16,9			
Ulusal Güvenliği Korumaya İnanmış Olmam	2	5,4	5	12,5	11	55	1	16,7	0	0	0	0	0	0	19	14,6			
Hayat Fahallliğini Azaltılmasına İnanmış Olmam	3	8,1	3	7,5	1	5	0	0	0	0	3	42,9	0	0	10	7,7			
Yolsuzluklarla Etkili Mücadele Edeceğine İnanmış Olmam	4	10,8	4	10	1	5	0	0	0	0	2	28,6	0	0	11	8,5			
Laik Cumhuriyet Değerlerine Sahip Çıkıyor Olması	2	5,4	18	45	2	10	1	16,7	0	0	0	0	2	66,6	25	19,2			
Parti Liderini Beğenmiş Olmam	6	16,2	0	0	0	0	1	16,7	1	25	0	0	0	0	8	6,2			
Yoksul-Ezilen İnsanların Çıkarlarını Gözetmesi	7	18,9	2	5	1	5	0	0	0	0	1	14,3	0	0	11	8,5			
Dini Değerlere Sahip Çıkması	2	5,4	0	0	1	5	2	33,3	0	0	0	0	0	0	5	3,8			
Diğer	3	8,1	1	2,5	1	5	0	0	0	0	0	0	1	100	1	0,8			
Oy kullanmadım	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13	10		
Toplam	37	100	40	100	20	100	6	100	4	100	7	100	3	100	130	100			

kesim "işsizliği azaltılmasına inanmış olması" ve %18,9'luk kesim ise "yoksul-ezilen insanların çıkarlarını gözeteneğine güvenmiş olması" sebebiyle AKP'ye oy verdiklerini beyan etmiştir. Aynı zamanda AKP'ye oy verenlerin %16,2'sinin "parti liderini beğenmiş olmam" unsurunu tercih etmesi, Erdoğan'ın siyasi bir lider olarak kitleler üzerindeki etkisini ortaya koyması bakımından dikkate değerdir.

Öte yandan CHP'lilerin %45'lik çoğunluğu "laik cumhuriyet değerlerine sahip çıkması"; MHP'lilerin ise yarısından fazlasının (%55) "ulusal güvenliği koruyacağına inanmış olması" nedeniyle oy verme davranışında buldukları gözlenmektedir.

Yukarıda incelenen Tablo 10'a göre, işçilerin ülkenin en önemli meseleleri olarak tanımladıkları "geçim sıkıntısı" ve "işsizlik" gibi iktisadi sorunların çözümünde partiler arasında büyük bir fark görmemesine karşın; önemsedikleri diğer bir sorun olan laik değerlerin korunması hususunda ise CHP'ye oy verdikleri yargısına varılabilir. CHP'nin kendi tabanına vaat ettiği laik değerlerin korunması ilkesine karşın; AKP'nin işçilerin dillendirdiği temel sorunları gözetemeyen bir siyasi söylem benimsemesi açısından görece daha avantajlı olduğu söylenebilir.

SONUÇ

"Sınıf" kavramı, sosyal bilimlerde iktisadi ve sosyal bir sistem olarak kapitalizmi ve yarattığı açmazları analiz etmede önemli bir metodolojik yaklaşımı temsil etmektedir. Birçok sosyal bilimci göç, kentleşme, gecekondulaşma, sanayileşme, yoksulluk, oy verme davranışı gibi sosyal gelişmeleri toplumsal bir fenomen olan sınıf olgusuyla soyutlamaktadır. Küreselleşme ile öne çıkan etnisite, dinsel kimlik, muhafazakârlaşma, yoksulluk gibi olguların kapitalizmin sömürü ve eşitsizlikten kaynaklanan çelişkilerini çözümlemede yetersiz kalması sınıfsal yaklaşımın geçerliliğini ve gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Sınıf kavramını temel referans noktası olarak kabul eden bu çalışmada, Neo-Liberalizmin getirisi olan esnek üretim biçiminin işçi sınıfı içinde yarattığı statü ayrımı (kadrolu-taşeron) ve neden olduğu iktisadi, siyasi, kültürel bölünmenin sağcılaşma/muhafazakârlaşma eğiliminde yol açtığı aynı yönde ancak farklı derecedeki sonuçlar ampirik bir araştırma vasıtasıyla sorgulanmıştır.

Fordist üretim ve birikim rejimi ile Keynesyen iktisat politikalarının birlikteliğinin ortaya çıkardığı sosyal refah devletinin 1970'lerde girdiği tıkanıklığın Neo-Liberalizm ve Yeni-Sağın kurduğu ittifakla aşılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde planlama, istikrar, müdahalecilik, sosyal demokrasi, uzlaşma gibi kavram ve olguların yerini serbest piyasa, rekabet, risk, kuralsızlaşma, özelleştirme, esnek üretim gibi kavram ve olguları almıştır.

Değişen üretim ve birikim rejimi yalnızca maddi üretim sürecini değil; aynı zamanda toplumsal yapıyı da yeniden kurgulamaktadır. Bu bağlamda, Keynesçi Refah Devleti'nin uzlaşma zemininde emeğe tanıdığı söz ve pazarlık hakkı, istikrarlı ekonomik ve siyasi yapı, yükselen yaşam standartları ve gelişen kitle demokrasinin meydana getirdiği sosyal düzen de dönüşüme uğramıştır. Sınırlı/kontrol-lü bir demokrasi anlayışı çerçevesinde her türlü kolektif yapının terk edilmesiyle bireyselleşmiş, risk ve rekabete dayalı, güvencesiz, bölünmüş bir toplum modeli; kendi nesnel yasalarına göre işleyen küresel kapitalist piyasaya bağlı olan yeni sosyal ve ekonomik düzenin temel bileşenlerin haline gelmiştir. Sermayenin çıkar-ları lehine toplumsal sınıfları iktisadi ve siyasi yönden baskı altına alan Neo-Libe-ral küreselleşme sürecinde hâkim olan bu sosyal yapının siyasi organizasyonu ise; kullandığı ahlaki ve dinsel referanslar ile muhafazakâr bir söyleme sahip olan Yeni-Sağdır.

Dünya sisteminde gerçekleşen bu dönüşüm, Türkiye'de de 1970'lerin sonun-da sermayenin asker-sivil bürokrasiyle giriştiği işbirliği neticesinde ve dünyadaki gelişime paralel olarak Neo-Liberal küresel retorik'in devlet aygıtı tarafından res-mileştirilmesiyle sağlanmıştır. Neo-Liberalizmin temellerinin atıldığı 1980 sonrası ve kurumsallaştığı 2000'li yıllarda Türkiye'de çok değişken büyüme oranlarına, sıcak para hareketlerine dayalı kırılğan bir ekonomik yapı, derinleşmiş gelir eşit-sizliği, enformelleşmiş emek piyasası, sol ideolojinin ve sol siyasetin dışlandığı kı-rıstıtlı bir demokrasi, apolitik, rekabetçi, muhafazakâr bir toplum modelinin dina-mikleri oluşmuştur.

Bu toplum biçimi, Türk modernleşmesinin sonuçlarından biri olan ve Neo-Li-beral küreselleşme döneminde şiddetlenen kimlik ve kültür bölünmesinin sınıfsal ayrımla örtüşmesinin etkisiyle sosyal sınıflar içinde Kemalist-Laik ve İslamcı-Muha-fazakâr şeklinde tanımlanan ikili bir yapı meydana getirmektedir.⁵⁶ Diğer toplu-mal sınıflarda olduğu gibi, işçi sınıfı içerisinde de var olan Kemalist/Laik ve İslam-cı/Muhafazakâr şeklindeki bölünmeye ek olarak; Neo-Liberal politikalar hem üretim sürecinde hem de sosyo-ekonomik yapıda ve toplumsal/siyasal algıda iş-çiler arasında ciddi farklılıklara yol açmıştır.

Bu toplumsal geçekliği, işçilerin nesnel sınıf konumlarını çevreleyen kültürel ve sosyal unsurları ihmal etmeden, Kocaeli Pirelli Lastik Fabrikası'nda yapılan alan araştırmasının desteğiyle sorgulayan bu çalışmanın verilerine göre; kadrolu ve taşeron işçilerin eğilimleri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

⁵⁶ "AKP Üzerine", s. 6

Fordist-Keynesçi sistemin iktisadi/siyasi araçlarını elinde bulunduran, gelir düzeyi, yaşam standartları ve eğitim seviyesi görece yüksek, örgütlü, sınıfsal bilince sahip kadrolu işçiler kendilerini ağırlıklı sosyal demokrat olarak nitelendirmektedir ve Kemalist/Laik çizgide yer almaktadır. Bunlar oy verme davranışı bakımından piyasa mekanizmasını ön plana çıkararak sosyal liberalizmi savunmasının yanı sıra, laik hayat tarzını ve Kemalist modernleşmenin kazanımlarını korumayı seçmenlerine vaat eden Cumhuriyet Halk Partisi'ni daha çok tercih etmektedirler. Diğer taraftan, Post-Fordist rejim ve esnek üretim modeli içinde çalışan, iş güvencesinden ve sendikal haklardan mahrum, eğitim seviyesi ve gelir düzeyi daha düşük, görece daha genç, kendi için sınıf bilincinden uzak olan taşeron işçiler ise ağırlıklı milliyetçi/muhafazakâr dünya görüşüne sahiptir. Bu kesim sermayenin sınıfsal çıkarlarına yaslanan ve Neo-Liberal programı devam ettiren, düşük gelir düzeyli gruplara piyasa dışından seçici biçimde kaynak aktarmayı seçen Adalet ve Kalkınma Partisi'ne daha çok oy vermektedir. Taşeron işçilerin ve yeni kuşak genç işçilerin yükselen Yeni-Sağ tutum ve değerlere daha yakın olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- "AKP Üzerine", İktisat Dergisi, Sayı: 483-484, 2007, s. 20.
- Aktaş S. Ahmet, "Türkiye Örneğinde Sınıf Analizleri ve Sınıf Şemaları", Toplum ve Bilim, Sayı: 90, 2001, s. 221-222.
- Ansal Hacer, "Esnek Üretimde İşçiler ve Sendikalar", Birleşik Metal-İş Sendikası Bülteni, <http://members.tripod.com/~metalworkers/yayin/esnek0.htm>, (erişim 25.03.2009).
- Bakırezer Güven ve Yücel Demirer, "AK Parti'nin Sosyal Siyaseti", Uzgel ve Duru (der.), AKP Kitabı içinde, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2009, s. 159. s. 173.
- Belgenet, "2007 Türkiye Genel Seçim Sonuçları", http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=15, (erişim 22.02.2009).
- Belgenet, "1999 Türkiye Genel Seçim Sonuçları", http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=13, (erişim 22.02.2009).
- Belgenet, "2002 Türkiye Genel Seçim Sonuçları", http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=14, (erişim 22.02.2009).
- Birleşik Metal-İş Sendikası, Üye Kimlik Araştırması, İstanbul: Anka Matbaacılık, 2008, s. 56.
- Boratav Korkut, İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1995.
- Boratav Korkut, Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985, 3. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1990.
- Boratav Korkut, Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, İstanbul: Gerçek yayınevi, 1991.

- Castells Manuel, Enformasyon Çağı, I.Cilt, (Ağ Toplumunun Yükselişi), (çev. Ebru Kılıç), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.
- Clarke Simon, "Neoliberal Toplum Kuramı", Filho ve Johnston (der.), (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), Neoliberalizm içinde, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 93.
- Ekzen Nazif, "AKP İktisat Politikaları: 2002-2007", Uzgel ve Duru (der.), AKP Kitabı içinde, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2009.
- Ercan Fuat ve Şemsa Özer, "Emek Piyasası Teorileri ve Türkiye'de Emek Piyasası Çalışmalarına Eleştirel Bir Bakış", Toplum ve Bilim, Sayı: 86, 2000, s. 45.
- Ercan Fuat, "Daralan Alanda Paslaşmalar: Siyasal Olan ve Siyasal Alan Üzerine Düşünceler", http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=14023, 2007, (erişim 02. 01. 2009).
- Esmer Yılmaz, Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler, İstanbul: TESEV Yayınları, 1999.
- Gramsci Antonio, Hapishane Defterleri, (çev. Adnan Cemgil), 5. Baskı, İstanbul: Belge yayınları, 2003.
- Harvey David, The Condition Of Postmodernity: An Enquiry Into The Origins Of Cultural Change, Hoboken: Wiley-Blackwell, 1989.
- Hayek A. Friedrich, The Road to Serfdom, 2. Edition, New York: Routledge, 2001.
- Hoggart Lesley, "Neoliberalizm, Yeni Sağ ve Cinsel Siyaset", Filho ve Johnston (der.), (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), Neoliberalizm içinde, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 248.
- Keyder Çağlar, Türkiye'de Devlet ve Sınıflar, 10. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- Kurt Ümit, "AKP'nin '(a)Sosyal' Sosyal Politikası", Radikal, 13.01.2008.
- MacGregor Susanne, "Refah Devleti ve Neoliberalizm", Filho ve Johnston (der.), (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), Neoliberalizm içinde, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 238.
- Mandel Ernest, Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları, (çev. Doğan Işık), İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1986.
- Marx Karl, Kapital, 1. Cilt, (çev. Alaattin Bilgi), 3. Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 1986.
- Munck Ronaldo, "Neoliberalizm ve Siyaset, Neoliberalizmin Siyaseti", Filho ve Johnston (der.), (çev. Şeyda Başlı ve Tuncel Öncel), Neoliberalizm içinde, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 110.
- Öngen Tülin, "Marksist Sınıf Kavramının ve Sınıf Analizinin Ayırt Edici Özellikleri", Türkiye'yi Sınıf Gerçeğiyle Anlamak içinde, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2006, s.25.
- Öngen Tülin, "Sınıf Mücadelesi Rejimi Olarak Esneklik", '95-'96 Petrol-İş Yıllığı, İstanbul: Petrol-İş Yayını, 1997, s. 829.
- Saklı Alırıza, "Kapitalist Gelişme Sürecinde Fordizm ve Post Fordizm", 2007, <http://www.ses.org.tr/images/dokuman/fordizmpostfordizm.pdf>, (erişim 07. 01. 2009).
- Süerdem Ahmet ve Hasan Kirmanoğlu, "Globalleşmenin Ekonomik Sonuçları ve Türkiye'de

- Aşırı Sağın Yükselişi", İktisat Dergisi, Sayı: 431, 2002, s. 53.
- Şafak Can, "MESS Grevleri (1977-1980)", Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı: 13, 2007, s. 12-14.
- Taymaz Erol, "Kriz ve Teknoloji", Toplum ve Bilim, Sayı: 56-61, 1993, s. 23-24.
- TESEV Raporu, "Milletin Bölünmez Bütünlüğü, Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçik(ler)", <http://www.tesev.org.tr>, (erişim 10.02.2009), s.26-27.
- Timuroğlu Vecihi, Türk-İslam Sentezi, Ankara: Başak Yayınları, 1991.
- Topak Oğuz, "Türkiye Sendikal Hareketi, Enternasyonalizm ve Milliyetçilik", 3. Sınıf Çalışmaları Sempozyumu Türkiye İşçi Sınıfı ve Emek Hareketi Küreselleşiyor mu? içinde, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2008, s. 110-112.
- Topal Aylın, "Küreselleşme Sürecindeki Türkiye'yi Anlamaya Yarayan Bir Anahtar: Yeni Sağ", Praksis, Sayı: 7, 2002, s. 65.
- Wallerstein Immanuel, Modern Dünya Sistemi, I. Cilt, (çev: Latif Boyacı), İstanbul: Bakış Yayınları, 2004.
- Yeldan Erinç, "Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde Üretim, Birikim ve Bölüşüm İlişkilerine Toplu Bir Bakış", '97-'99 Petrol-İş Yıllığı, İstanbul: Petrol-İş Yayını, 1997/99, s. 292.